

УДК 336:02

*Ліснічук О.А.,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
Боярин Ю.В.,
Навчально-науковий інститут фінансів та банківської справи
Університету державної фіскальної служби України*

ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. Світова криза, що охопила реальний сектор економіки, негативно впливає на розвиток економік всіх країн світу. Особливістю нинішньої кризи стали швидкість поширення та її масштаби. Для її подолання необхідно скоординувати заходи, що розроблені національними Урядами і Міжнародними фінансовими організаціями по протидії кризі. Найефективніші заходи для подолання кризи було здійснено провідними країнами Європейського Союзу. Для боротьби з нею керівництво кожної окремої країни намагалося самостійно знайти інструменти для пом'якшення негативних наслідків фінансової кризи та знайти засоби підтримки національної економіки, які б змогли вивести країну з кризового стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади та заходи антикризової політики держави, а також впливу кризових явищ на неї вивчали такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як: А. Базіков, К. Бариш, А. Богданов, В. Грінін, А. Гузенбауер, Е. Дюркгейм, С. Кваша, Л. Козьменко, М. Лизун, О. Наєнко, М. Нікішина, А. Плешивцева, Т. Подсветова, К. Пріб, А. Роговий, Ж. Санін, К. Цветков, В. Чернишов, А. Чухно, П. Шабаль, О. Шайда, В. Шарий та ін.

Особливий акцент на загрозі життєдіяльності системи роблять російські науковці К. Балдин, Е. Коротков, В. Зверев, А. Рукосуев, зазначаючи, що криза є винятковим загостренням суперечностей у соціально-економічній системі (організації), яка загрожує життєздатності в навколишньому середовищі.

Тому, на нашу думку, дослідження пріоритетних заходів державного антикризового управління в провідних країнах Європейського союзу з метою перейняття досвіду є актуальним і вимагає подальших розвідок.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення досвіду провідних країн Європейського Союзу щодо практичних заходів реалізації державного антикризового управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день, в умовах нестабільних економічних процесів та їх регулярних перетворень, під дією різних чинників, невід'ємною складовою сучасної світової моделі суспільного устрою є періодичні кризові явища.

Антикризове регулювання економіки є важливою складовою державної економічної політики, яка має на меті вирівнювання дії циклічних економічних коливань світової економіки на виробничі і невиробничі процеси відповідної країни. У складі державного антикризового регулювання значне місце займає використання фінансових інструментів регулювання спадів ділової активності. Вчасна політика застосування фінансових інструментів у складі комплексної стратегічної антикризової діяльності держави дає змогу значно зменшити кризові виробничі спади, пом'якшити соціальні наслідки кризи, створити підґрунтя для майбутніх структурних змін та оновлення економіки [1].

Головною особливістю антикризового державного управління в різних країнах є принципова відмінність підходів, інструментарію та цілей діяльності. У кризових умовах державному управлінню притаманна швидка зміна тактичних і оперативних цілей. При цьому одні й ті ж інструменти, прийоми і підходи до управлінської діяльності приносять кардинально різні результати порівняно з безкризовим періодом. Кризові явища є індикатором диспропорцій і недосконалості системи суспільного розвитку, яка в сучасному світі має економічну основу. Відповідно, і державне антикризове управління переважно зосереджене на економічній сфері.

В економічній літературі існує чимало розбіжностей щодо тлумачення поняття «криза». Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволив встановити існуючі підходи щодо сутнісного визначення поняття «криза» та дати її авторське трактування. Характеристика визначень поняття «криза», що використовуються в сучасних літературних джерелах, наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи щодо трактування сутності поняття «криза» у науковій літературі

Автори	Трактування поняття
Галушко О. [4]; Дацюк І. [6, с. 165-170]	Криза – це об'єктивний процес, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися. Адже це ставлення ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи – сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну.
Кейнс Джон М. [9, с. 60]	Криза – це раптова й різка, як правило, зміна зростаючої тенденції зниження, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту найчастіше не буває.
Крутько В. [6, с. 165-170]	Криза – це раптовість, високий рівень загрози життєво важливим інтересам і гостра нестача часу для прийняття відповідних мір.
Сибіряков В. [6, с. 165-170]	Криза – це будь-яка зміна якихось параметрів системи, як позитивна, так і негативна, призводить до протилежної зміни інших параметрів системи.

Джерело: узагальнено авторами

Суперечливою є якісна характеристика непередбаченості кризи, оскільки кризовому процесу передують ряд негативних факторів, дій та чинників; жодна світова криза не була передбаченою. Тільки при врахуванні трансформаційних рушійних сил, оцінюючи сукупність ризиків, кризи можна уникнути. Нами пропонується власне визначення: криза – це об'єктивний процес, який характеризується зміною основних параметрів системи, що призводить або до її оптимального функціонування, або до занепаду, через неспроможність адаптуватися до нових умов середовища.

Несприятливе економічне середовище диктує необхідність у впровадженні заходів державного антикризового управління. Такі заходи найдосконаліше розроблені провідними країнами Європейського Союзу, а саме: Німеччиною, Францією та Нідерландами. Фаворитом у проведенні антикризових заходів є Франція, яка зміцнила свої лідерські позиції, у порівнянні з Німеччиною (табл. 2) з найбільшими у ЄС темпами зростання ВВП – 5,2%, за нею йдуть Іспанія та Італія (з показниками зростання ВВП у 2016 р. на 3,0 і 2,2% відповідно). Незважаючи на те, що Нідерланди та Німеччина є безперечними лідерами в обсягах ВВП серед країн ЄС, проте за темпами зростання вони поступаються Франції та Іспанії.

Таблиця 2

Обсяг ВВП та цін у найбільших країнах ЄС у 2016 р.

Країна	Обсяг ВВП на душу населення (млн.дол.США)		Темп зростання ВВП, % до попереднього року	Інфляція споживчих цін, %
	2015 р.	2016 р.		
Німеччина	41221	41902	1,7	1,9
Франція	36248	38128	5,2	2,0
Нідерланди	44424	45283	1,9	1,8
Італія	29848	30507	2,2	2,1
Іспанія	25832	26609	3,0	2,9
Великобританія	43733	40096	-8,3	3,7

Джерело: складено авторами на основі [8]

Для протистояння кризі ЄС вжив низку заходів, які можна розділити на такі п'ять категорій:

- реформування фінансової системи;
- підтримка пріоритетних сфер діяльності;
- збереження зайнятості;
- стимулювання попиту;
- сприяння відновленню реального сектора економіки.

У табл. 3 наведено моніторинг основних заходів проведення антикризової політики країн – членів ЄС. Майже всі заходи здійснили лише Франція та Німеччина. В кризовий період стабілізація фінансового ринку стала для Німеччини основною метою державної економічної політики. Державою було надано 400 млрд. євро для гарантій за міжбанківськими кредитами. Для впровадження рекапіталізаційних заходів до фонду стабілізації фінансового ринку було заплановано спрямувати 80 млрд. євро [12, с. 50-51].

Таблиця 3

Пріоритетні заходи антикризового управління країн – учасниць ЄС

Країна	Пріоритетні заходи антикризової політики
Німеччина	– стимулювання попиту; – стабілізація банківської системи; – підтримка реального сектора; – забезпечення зайнятості; – підтримка пріоритетних сфер діяльності.
Франція	– підтримка пріоритетних галузей; – збереження робочих місць; – стимулювання попиту; – жорстке регулювання банків.
Нідерланди	– державна допомога фінансовим установам.
Італія	– підтримка соціальної сфери.
Іспанія	– залучення інвестицій; – підтримка будівельної галузі.
Великобританія	– стимулювання попиту; – державна допомога фінансовим установам і контроль за грошовими коштами банків; – сприяння відновленню реального сектора економіки; – підтримка соціальної сфери.

Джерело: складено авторами на основі [3; 12, с. 50-55]

Владою було запроваджено програму кредитів і гарантій, що зорієнтовані на середній клас, їх вартість становила 15 млрд. євро. Ця програма була спрямована на порятунок стабільно працюючих підприємств. Для отримання державної підтримки, підприємства повинні були довести, що всі інші джерела фінансування ними вже були вичерпані, а також вони мали розробити концепцію розвитку з обґрунтуванням свого внеску в розвиток економіки країни [11].

Наступним кроком стало підвищення внутрішнього споживчого попиту. Для цього владою було передбачено підвищення розміру неоподаткованого мінімуму доходу та зниження ввізного мита, одноразові виплати сім'ям у зв'язку з кризою, податкову знижку родинам з дітьми, зниження відрахувань на медичне й пенсійне страхування, збільшення соціальних виплат багатодітним сім'ям.

Ще одним з найбільш ефективних завдань антикризової політики Німеччини стала підтримка найбільш постраждалої галузі – автомобілебудування. Для того, щоб стимулювати попит на автомобілі, було запроваджено премію у 2500 євро за утилізацію старого та купівлю нового автомобіля та введено нові правила оподаткування автотранспорту залежно від викиду токсичних речовин в атмосферу [11].

В процесі виконання цього державного антикризового заходу продаж найбільшого в Європі виробника автомобілів – компанії Volkswagen зростав три місяці поспіль. Ця програма допомогла не лише автогігантам, за її допомогою вдалося підтримати споживчий попит і наповнити таким чином бюджет.

Іншим фактором відновлення німецької економіки став план підтримки робітників, прийнятий задля уникнення масових звільнень. Уряд запропонував підприємствам ввести скорочений робочий графік і платити за виконаний обсяг робіт чи відпрацьований час. Решту доплачувала держава. Покривала держава й 50% внесків на соціальне страхування. Якщо ж робітників, котрі працювали за скороченим графіком, залучали до підвищення кваліфікації, то цей період оплачувався на 100%. Така програма обійшлася Німеччині в 6 млрд. євро, однак дала змогу уберегти 400 тис. робітників від звільнення.

На сьогоднішній день, саме економіка Франції є однією із найпотужніших економік ЄС. Франція дуже мало зорієнтована на експорт, тому його скорочення не могло справити суттєвого впливу на її економіку та грошову систему. Економіка цієї держави є соціально орієнтованою зі значним державним сектором, у якому зайнято 20% населення. Під час кризових явищ французький уряд дуже швидко розробив і почав реалізовувати план антикризових заходів, які були зорієнтовані на стимулювання попиту, а не інвестицій, як в інших країнах. Одним із найефективніших пунктів французької антикризової програми стала підтримка автомобілебудування.

Жорстке регулювання банків у Франції не дало укорінитися кризі. Державний регулятор не рекомендує банкам видавати кредити, відсоткові виплати за якими будуть перевищувати 1/3 доходів позичальника. Це означає, що у Франції субстандартні кредити, які зумовили кризу у США, неможливі. Закон забороняє банкам навантажувати позичальника кредитами, які явно приведуть його до банкрутства. Якщо це відбувається, то відповідає банк, а не позичальник. Через це банки були дуже обережними у кредитуванні. Зрозуміло, що за таких умов кредитного буму просто не могло бути, тому банківський бізнес ведеться з огляду на пасиви.

Що стосується Польщі, то багатьох симптомів всесвітньої кризи їй вдається уникнути за рахунок того, що польські банки не надавали таких ризикованих іпотечних кредитів. Першим відчутним наслідком кризи для поляків стало суттєве зниження курсу національної валюти: злотий подешевшав відносно євро на 10%, а відносно долара – майже на 30%. Це неодмінно спричинить серйозні проблеми для тих, хто брав кредити у популярних у цій країні швейцарських франках під низькі відсотки: розмір щомісячних виплат для отримувачів кредитів значно зростає, але масове неповернення кредитів сьогодні є малоімовірним сценарієм.

Для боротьби з фінансовою кризою Уряд Польщі розробив план стимулювання економіки країни, який обійдеться держбюджету в 91,3 млрд. злотих (тобто в 31,4 млрд. дол., або 24 млрд. євро). Вітчизняним банкам уряд Польщі надає додаткові гарантії, а саме: на поліпшення кредитування підприємств, особливо середніх і малих, і передбачено створення резервного фонду стабілізації.

Державна антикризова програма Чехії була спрямована на підняття промислового виробництва, збільшення інвестиційного потоку і зростання експорту. Зокрема, створено режим максимального сприяння надходженню інвестицій в економіку країни. Скажімо, інвестори, котрі вкладають більше 10 млн. доларів, звільняються від податків на 10 років, отримують гранти за кожне новостворене робоче місце, мають право неоподаткованого ввезення обладнання.

Окремі пільги передбачені також для компаній, що планують довгострокові інвестиції. Залучення іноземних інвестицій у чеські підприємства зазвичай пов'язано не лише із забезпеченням фінансових вкладень у нове обладнання, машини, будівлі тощо, але і у нові технології і маркетингові «ноу-хау». Все це сприяє швидкому і якісному процесу реструктуризації підприємств.

В результаті на території республіки працює майже 150 тисяч іноземних компаній. Найбільше інвестицій спрямовано в галузі транспорту і зв'язку, виробництва транспортного обладнання, будівництва. Завдяки притоку інвестицій зміцнилася чеська корона [7, с. 52].

Естонія прийняла рішення про перехід в Євросоюз в той же час, коли вирішувалося питання про її приєднання до Євросоюзу – у 2003 році. За кілька років до приєднання ця прибалтійська держава почала використовувати Європейський Стабілізаційний Механізм, вимогами якого є: максимальний бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3% ВВП; розмір державного боргу – 60% ВВП; довготермінові ставки по кредитах – 2% від середнього рівня цього показника по трьох країнах ЄС з найстабільнішими цінами; інфляція – 1,5% від середнього рівня цього показника по трьох країнах ЄС з найстабільнішими цінами [10].

Впровадження в Естонії Європейського Стабілізаційного Механізму стало певним «випробувальним майданчиком» для фінансової системи цієї країни і допомогло краще підготувати

роботу держави і банків для використання єдиної європейської валюти. Перша частина загального плану переходу від естонської крони до євро була прийнята у вересні 2005 року. З цього моменту національна валюта Естонії отримала прив'язку до спільної європейської валюти [2].

Естонія є позитивним прикладом виконання встановлених критеріїв для приєднання до Єврозони. Цій державі вдалося утримати співвідношення боргу держсектора до ВВП на рекордно низькому рівні: у 2007 році – 3,7%, у 2008 – 4,5%, у 2009 – 7,1%, у 2010 – 6,7%, а у 2011 році (в цьому році Естонія вступила в Єврозону) – 6,1%. Не дивлячись на невелике збільшення цього показника у подальшому (2013 рік – 9,8%, 2014 рік – 11,3%) до граничного значення у 60% дуже далеко [2].

В процесі проведення заходів антикризової політики Європейського Союзу для підтримки фінансового сектору національної економіки було запропоновано низку заходів:

1. У 2010 р. було сформовано Європейський Стабілізаційний Механізм – це фінансово-стабілізаційний фонд, діяльність якого спрямована на досягнення фінансової стабільності в межах Єврозони. Свою діяльність він розпочав восени 2012 р. Необхідність його утворення зумовлена тим, що через нього надається фінансова допомога країнам, які переживають фінансову скруту. Цей фонд формується за рахунок випуску фінансових інструментів та боргових цінних паперів терміном до 30 років. Максимальний обсяг кредиту, який може надаватися державі-учасниці – 500 млрд. євро.

2. У Румунії та Латвії з 2009 р., а в Греції, Ірландії, Португалії та Угорщині – з 2010 року почали вводитися в дію програми фінансової підтримки від «трійки кредиторів» (ЄС, ЄЦБ, МВФ). Процес розробки кожної такої програми здійснюється індивідуально для певної країни з урахуванням проблем її державних фінансів та потреб.

3. Європейський центральний банк у 2011 р. започаткував антикризову програму надання кредитів для підтримки країн-учасниць Єврозони. Це Програма фондового ринку та Програма з купівлі облігацій. Першу з них було розпочато ще в 2010 р. для трьох країн периферії Єврозони, а саме для Греції, Португалії та Ірландії. Наступного року вона розширила свою дію на Іспанію та Італію. Ця програма стимулює втручання національних банків та центрального банку Єврозони до управління борговими цінними паперами країн-учасниць шляхом їхньої купівлі. Метою є відновлення перехідного механізму монетарної політики в межах валютної зони та досягнення цінової стабільності. За період з травня 2010 р. до грудня 2011 р. ЄЦБ викупив облігацій на загальну суму 218 млрд. євро.

Друга програма була спрямована на стимулювання кредитних інституцій для надання кредитів своїм клієнтам. В її рамках було викуплено облігацій на загальну суму 40 млрд. євро [5].

4. Для країн-членів ЄС здійснено посилення бюджетної дисципліни. У рамках «Пакту про стабільність та зростання» Єврокомісія ухвалила низку заходів. Зокрема, мова йде про скорочення державних видатків та обсягу державного боргу. Кожній з країн з огляду на її економічну ситуацію надається певний термін для покращення макроекономічних показників (наприклад для Ірландії – до 2015 р., для Португалії – до 2014 р., для Італії – до кінця 2012 р.). У разі недотримання вимог, до країни-порушниці вживатимуться санкції у вигляді короткотермінового депозиту в обсязі 0,2% ВВП.

5. Для країн-членів ЄС розроблено заходи, які спрямовані на залучення інвестицій та захист банківських вкладів громадян. Європейська комісія запропонувала створити бюджет в обсязі 1,4 млрд. євро на створення програми підтримки розвитку конкурентоспроможності підприємців на 2014–2020 рр. Це, безперечно, має здійснити позитивний вплив на реальний сектор економіки країн ЄС, що, у свою чергу, стимулюватиме експорт і сприятиме зміцненню євровалюти [7].

Крім цього, ЄС вдався до нетрадиційних заходів для подолання наслідків кризи, а зокрема – до збільшення банківської ліквідності. Проте, коригування банківських балансів за допомогою цього механізму повинно здійснюватись за наявності ефективної бізнес-моделі розвитку.

Головними особливостями антикризових заходів Європейського Союзу є програми з посилення бюджетної дисципліни та програми підтримки та розвитку конкурентоспроможності підприємців. Програми з посилення бюджетної дисципліни слід віднести до превентивних заходів, покликаних попередити можливі негативні прояви в цій сфері. Програми підтримки та розвитку конкурентоспроможності підприємців спрямовані на формування додаткового «буферного простору» для реального сектору економіки та підвищення диверсифікації ризиків, пов'язаних з можливими банкрутствами підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, усі заходи державного антикризового управління країн Європейського Союзу були спрямовані на усунення кризової ситуації. Заходи з подолання кризових ситуацій справляли лише непрямий вплив на проблемні сфери. Такий принцип корисно перейняти і застосовувати під час розробки заходів антикризового державного управління в Україні, але за умови чіткого розрахунку наслідків і етапів його перетворень аж до моменту прямої дії на цільову сферу.

За умов використання способів впливу на економічний клімат за допомогою механізмів антикризового фінансового стимулювання постає гостра потреба створення та інтеграції нових правил (алгоритмів тощо) функціонування останньої відповідно до визначених цілей і специфічних умов. Якщо знехтувати цими заходами та скористатися стандартними механізмами, то ефективність державного антикризового управління може бути вкрай низькою, що в кризових умовах неприйнятно.

Здійснивши аналіз результатів всіх наведених антикризових заходів, варто зазначити, що вони мають лише один результат – додатковий час, оскільки заходи, які спрямовані на подолання кризових ситуацій мали лише непрямий вплив на проблемні економічні сфери. Проте, досвід країн Європейського Союзу є яскравим прикладом розробки та впровадження дієвих антикризових заходів.

Бібліографічний список

1. Бедринець М.Д. Фінансова політика як інструмент антикризового фінансового регулювання на рівні держави / М.Д. Бедринець // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. - 2016. - № 2. – С. 8-20.
2. Біла Л.М. Гармонізація фінансових систем країн європейського союзу / Л.М. Біла // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». – 2015. – № 10. - С. 140-146.
3. Габрилевич А.С. Антикризова політика Європейського Союзу: уроки для України / А.С. Габрилевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pmv/2010_1/11%20gabrylevich.pdf.
4. Галушко О.І. Проблеми ефективного функціонування підприємств в сучасних умовах / О.І. Галушко // Матеріали Всеукраїнської науково-практич. конференції. – Севастополь : СевНТУ, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sevntu.com.ua/cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe.
5. Дані фонду «Європейський стабілізаційний механізм» «ESM» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.efsf.europa.eu/attachments/esm_treaty_en.pdf.
6. Дацюк І.В. Сутнісна характеристика кризи підприємств / І.В. Дацюк // Технологія і техніка друкарства. – 2010. – № 2(28). – С. 165-170.
7. Звіт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/economic_analysis/docs/financial_integration_reports/20120426-efsr_en.pdf.
8. Список європейських країн за номінальним ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_європейських_країн_за_номінальним_ВВП.
9. Ткаченко А.М. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством : [монографія] / А.М. Ткаченко, О.П. Єлець. – Запоріжжя : Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. – 277 с.
10. Україна на шляху зближення з фінансовою системою ЄС. Єврозона. Досвід Прибалтики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.ascer.org.ua/2014/08/ukraina-na-puti-sblizheniya-sfinansovoy-sistemoy-es.html>.
11. Череп О.Г. Досвід країн Центральної Європи щодо подолання кризи і стабілізації економіки / О.Г. Череп, Н.В. Сіра [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/35.pdf.
12. Як подолати вплив міжнародної фінансової кризи: пошуки адекватної економічної політики : [аналітична доповідь] / [за ред. І. Бураковського та В. Мовчан]. – Харків : Права людини, 2009. – 74 с.

References

1. Bedrynets, M.D. (2016), "Financial policy as an instrument of anti-crisis financial regulation at the state level", *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, no. 2, pp. 8-20.
2. Bila, L.M. (2015), "Harmonization of financial systems of the countries of the European Union", *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: «Ekonomika i menedzhment»*, no. 10, pp. 140-146.
3. Habrylevych, A.S. EU "Crisis Policy: Lessons for Ukraine", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pmv/2010_1/11%20gabrylevich.pdf (access date January 15, 2018).
4. Halushko, O.I. (2003), "Problems of effective functioning of enterprises in modern conditions", *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktych. konferentsii* [Materials of All-Ukrainian scientific and practice conferences], SevNTU, Sevastopol, Ukraine, available at: http://sevntu.com.ua/cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe (access date January 15, 2018).
5. *Dani fondu «Yevropeyskyi stabilizatsiinyi mekhanizm» «ESM»* [Data of the European Stabilization Mechanism "ESM"], available at: http://www.efsf.europa.eu/attachments/esm_treaty_en.pdf (access date January 16, 2018).
6. Datsiuk, I.V. (2010), "Essential characteristic of the crisis of enterprises", *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva*, no. 2(28), pp. 165-170.
7. *Zvit Yevropeiskoi Komisii* [Report of the European Commission], available at: http://ec.europa.eu/internal_market/economic_analysis/docs/financial_integration_reports/20120426-efsr_en.pdf (access date January 15, 2018).

8. *Spysok yevropeiskykh krain za nominalnym VVP* [List of European countries by nominal GDP], available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_європейських_країн_за_номінальним_ВВП (access date January 15, 2018).

9. Tkachenko, A.M. and Yelets, O.P. (2010), *Suchasnyi pidkhid do antykrizovoho upravlinnia mashynobudivnym pidpriemstvom* [Modern approach to crisis management machine-building enterprise], monograph, Vydavnytstvo Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii, Zaporizhzhia, Ukraine, 277 p.

10. *Ukraina na shliakhu zblyzhennia z finansovoiu systemoiu YeS. Yevrozona. Dosvid Prybaltyky* [Ukraine on the way of rapprochement with the EU financial system. Eurozone Baltic Experience], available at: <http://ru.ascep.org.ua/2014/08/ukraina-na-puti-sblizheniya-sfinansovoy-sistemoy-es.html> (access date January 17, 2018).

11. Cherep, O.H. and Sira, N.V. "The experience of Central European countries in overcoming the crisis and stabilizing the economy", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/35.pdf (access date January 17, 2018).

12. Burakovskiy, I. and Movchan, V. (2009), *Yak podolaty vplyv mizhnarodnoi finansovoi kryzy: poshuky adekvatnoi ekonomichnoi polityky* [How to overcome the impact of the international financial crisis: the search for an adequate economic policy], *analytychna dopovid* [analytical report], Prava liudyny, Kharkiv, Ukraine, 74 p.

Ліснічук О.А., Боярин Ю.В. ПРИОРИТЕТНІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мета. Вивчення досвіду провідних країн Європейського Союзу щодо практичних заходів реалізації державного антикризового управління.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою є звіти Європейської Комісії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Використано такі методи дослідження: діалектичний метод пізнання – при дослідженні державних антикризових заходів; теоретичного узагальнення і порівняння – для ефективного застосування досвіду державного антикризового управління провідних країн Європейського Союзу; методи аналізу і синтезу – для деталізації об'єкта дослідження; табличний – для наочного порівняння державних антикризових заходів провідних країн Європейського Союзу.

Результати. Здійснено аналіз трактування поняття «криза» різними авторами, також запропоновано власне визначення. Досліджено особливості фінансової кризи провідних країн Європейського Союзу. Проведено порівняльний аналіз та здійснено характеристику шляхів стабілізації економіки різних країн, а саме – Німеччини, Франції, Польщі, Чехії, Естонії. Запропоновано шляхи подолання світової фінансової кризи з урахуванням досвіду провідних країн Європейського Союзу. Розглянуто особливості антикризових заходів Європейського Союзу щодо програми з посилення бюджетної дисципліни та програми підтримки та розвитку конкурентоспроможності підприємств. Програми з посилення бюджетної дисципліни слід віднести до превентивних заходів, покликаних попередити можливі негативні прояви в цій сфері. Програми підтримки та розвитку конкурентоспроможності підприємств спрямовані на формування додаткового «буферного простору» для реального сектору економіки та підвищення диверсифікації ризиків, пов'язаних з можливими банкрутствами підприємств.

Наукова новизна. Визначено пріоритетні заходи антикризового управління країн – учасниць ЄС. Доведено, що особливості антикризових заходів Європейського Союзу щодо програми з посилення бюджетної дисципліни й програми підтримки та розвитку конкурентоспроможності підприємств дають змогу більш розвиватися програмі з посилення бюджетної дисципліни, яка покликана попередити можливі негативні прояви в цій сфері.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для створення Україною власних державних антикризових заходів на основі досвіду провідних країн Європейського Союзу.

Ключові слова: криза, фінансова криза, кризові явища, досвід, антикризова політика, пріоритетні заходи антикризової політики, державне антикризове управління.

Lisnichuk O.A., Boiaryn Yu.V. PRIORITY MEASURES OF STATE ANTICRISIS MANAGEMENT IN THE EUROPEAN UNION GUIDING COUNTRIES

Purpose. Study the experience of the leading countries of the European Union on practical measures for the implementation of state anti-crisis management.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis is the reports of the European Commission, scientific works of domestic and foreign scientists. The following research methods are used: dialectical method of cognition - in the study of state anti-crisis measures; theoretical synthesis and comparison - for the effective use of the experience of the state crisis management of the leading countries of the European Union; methods of analysis and synthesis - for the detailed study of the object; tabular - for a visual comparison of state crisis management measures of the leading countries of the European Union.

Findings. An analysis of the interpretation of the concept of "crisis" by different authors is carried out, and an own definition was proposed. The features of the financial crisis of the leading countries of the European Union were investigated. A comparative analysis was carried out and the characteristics of the ways of stabilizing the economy of different countries, namely, Germany, France, Poland, The Czech Republic, Estonia, were carried out. The ways of overcoming the global financial crisis, taking into account the experience of the leading countries of the European Union, were proposed. Described the features of anti-crisis measures of the European Union in relation to the programs for strengthening budget discipline and the programs of support and development of competitiveness of entrepreneurs. Program to strengthen budget discipline should be attributed to preventive measures to prevent possible negative manifestations in this area. Program support and development of competitiveness of entrepreneurs aimed at the

formation of an additional "buffer space" for the real sector of economy and increasing diversification of risks related to possible bankruptcies.

Originality. The priority measures of the crisis management of the EU member states have been identified. It was proved that features of anti-crisis measures of the European Union in relation to the program for strengthening budget discipline and program support and development the competitiveness of companies, give the chance more to develop the program for the strengthening of fiscal discipline, which is designed to warn of possible negative manifestations in this area.

Practical value. The results of the study can be used to create Ukraine's own state anti-crisis measures based on the experience of the leading countries of the European Union.

Key words: crisis, financial crisis, crisis phenomena, experience, anti-crisis policy, priority measures of anti-crisis policy, state crisis management.

Лисничук О.А., Боярин Ю.В. ПРИОРИТЕТНЫЕ МЕРЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Цель. Изучение опыта ведущих стран Европейского Союза относительно практических мероприятий реализации государственного антикризисного управления.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой являются отчеты Европейской Комиссии, научные труды отечественных и зарубежных ученых. Используются следующие методы исследования: диалектический метод познания - при исследовании государственных антикризисных мер; теоретического обобщения и сравнения - для эффективного применения опыта государственного антикризисного управления ведущих стран Европейского Союза; методы анализа и синтеза - для детализации объекта исследования; табличный - для наглядного сравнения государственных антикризисных мер ведущих стран Европейского Союза.

Результаты. Осуществлен анализ трактовки понятия «кризис» различными авторами, также предложено собственное определение. Исследованы особенности финансового кризиса ведущих стран Европейского Союза. Проведен сравнительный анализ и осуществлено характеристику путей стабилизации экономики различных стран, а именно - Германии, Франции, Польши, Чехии, Эстонии. Предложены пути преодоления мирового финансового кризиса с учетом опыта ведущих стран Европейского Союза. Рассмотрены особенности антикризисных мер Европейского Союза в отношении программы по усилению бюджетной дисциплины и программы поддержки и развития конкурентоспособности предпринимателей. Программы по усилению бюджетной дисциплины следует отнести к превентивным мерам, призванных предупредить возможные негативные проявления в этой сфере. Программы поддержки и развития конкурентоспособности предпринимателей направлены на формирование дополнительного «буферного пространства» для реального сектора экономики и повышение диверсификации рисков, связанных с возможными банкротствами предприятий.

Научная новизна. Определены приоритетные меры антикризисного управления стран - участниц ЕС. Доказано что, особенности антикризисных мер Европейского Союза в отношении программы по усилению бюджетной дисциплины и программы поддержки и развития конкурентоспособности предпринимателей, дают возможность более развиваться программе по усилению бюджетной дисциплины, которая призвана предупредить возможные негативные проявления в этой сфере.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть использованы для создания Украиной собственных государственных антикризисных мер на основе опыта ведущих стран Европейского Союза.

Ключевые слова: кризис, финансовый кризис, кризисные явления, опыт, антикризисная политика, приоритетные меры антикризисной политики, государственное антикризисное управление.